
TEMAPLAN FOR KULTURMINNER

INNHOOLD

1	Innledning.....	4
1.1	Denne planens formelle plass i Alta kommunes planarbeid.....	4
1.2	Avgrensinger.....	4
1.3	Målsetninger for denne planen.....	5
2	Generelt om kulturminnevern	6
2.1	Hvorfor ta vare på kulturminner?.....	6
2.2	Hva er kulturminner?.....	6
2.3	Lover, planer og prosjekter	7
2.3.1	Kulturminneloven.....	7
2.3.2	Plan- og bygningsloven	7
2.3.3	Naturmangfoldsloven	8
2.3.4	Stortingsmeldinger	8
2.3.5	Riksantikvarens publikasjoner	8
2.3.6	Riksantikvarens programmer og prosjekter	9
2.3.7	Regional plan for kulturminner og kulturmiljø i Finnmark 2017-2027	9
2.4	Ulike typer vern.....	10
2.4.1	Fredning.....	10
2.4.2	Vern.....	10
2.4.3	Verneverdig.....	10
2.5	Ansvar og myndighet	11
2.5.1	Statlig kulturminneforvaltning	11
2.5.2	Samisk og regional kulturminneforvaltning.....	11
2.5.3	Kommunal kulturminneforvaltning	12
2.5.4	Museene som forvaltere	12
2.5.5	Kulturrådet.....	12
2.6	Faser i kulturminnevernarbeidet.....	13
2.6.1	Registrering.....	13
2.6.2	Tolkning og vurdering.....	13
2.6.3	Forvaltning og skjøtsel	13
2.6.4	Formidling og tilgjengeliggjøring.....	13
3	Lokale forutsetninger.....	14
3.1	Krigsødeleggelsene	14

3.2	Den etniske dimensjonen	14
3.3	Immaterielle kulturminner	15
3.4	Historiske epoker og emner i Alta	15
3.5	Den geografiske dimensjonen.....	17
3.6	Kulturminnevern og samfunnsutvikling	18
3.7	Lokale samarbeidspartnere	18
4	Situasjonsbeskrivelse	19
4.1	Kulturminner med formell status i Alta	19
4.1.1	Automatisk fredete kulturminner	19
4.1.2	Vedtaksfredete bergkunstområder	20
4.1.3	Struves meridianbue, Lille Raipas	21
4.1.4	Kongshus skanse	22
4.1.5	Landsverneplaner	22
4.1.6	M/K Vally	25
4.1.7	Nedre Elvebakken	26
4.1.8	Listeførte kirker	27
4.1.9	Kulturhistoriske bygninger forvaltet av Alta Museum.....	27
4.1.10	SEFRAK-registreringer	27
4.1.11	Fotefar mot nord.....	28
4.1.12	Vernet gjennom reguleringsplaner	28
4.2	Lokale aktører og initiativer.....	29
5	Konkrete tiltak	30
5.1	Prinsipper for prioritering av tiltak	30
5.1.1	Huller i kulturminnearbeidet.....	30
5.1.2	Nasjonale og regionale programmer og støtteordninger	30
5.1.3	Lokale ressurser og engasjement	30
5.2	Tiltak 2020	30
5.2.1	Klargjøring for innsamling av data	30
5.2.2	Kultursti til Haldde.....	30
5.2.3	Klargjøring for innsamling av data Restaurering av Russetrappa ved Auskarnes. Minnesmerke	31
5.2.4	Ferdigstilling, restaurering og utviklingsprosjekt Haldde	31

1 INNLEDNING

1.1 DENNE PLANENS FORMELLE PLASS I ALTA KOMMUNES PLANARBEID

Denne temaplanen for kulturminnevern oppfylder tiltak 3.1 i Alta kommunes kulturplan 2016-28¹, der det heter:

«(For å ta vare på Altas kulturarv vil vi:) lage en kulturminneplan for hele Alta. I arbeidet vil det være nødvendig med stor grad av involvering fra Altas befolkning. Planen blir et viktig redskap for planarbeid og fremtidige satsninger.»

Alta kommune har fått midler fra Riksantikvaren gjennom prosjektet «Kulturminner i kommunen (KiK)»². Målet med KiK-prosjektet er å styrke kompetansen om kulturminner i kommunene og få bedre oversikt over verneverdige kulturminner. Konkret er ambisjonen at 90% av alle kommuner skal ha vedtatt egne planer med spesielt fokus på kulturminner innen 2020. Alta kommune har satt av 0,3 årsverk til arbeidet med planen.

Alta kommune har vedtatt å lage en temaplan. Utarbeidelse av en temaplan er ikke underlagt de samme formelle kravene til en planprosess etter plan- og bygningsloven som en kommunedelplan vil være. Medvirkning og politisk forankring av arbeidet er likevel viktig.

1.2 AVGRENSINGER

Kommunens arbeid med kulturminnevern må ses i sammenheng med det nasjonale og regionale arbeidet. Å utarbeide en temaplan for kulturminner i Alta er et viktig verktøy for kommunen med tanke på å forankre kulturminnearbeidet lokalt.

Hvis vi ser på begrunnelsene for å arbeide med kulturminnevern nevnt i avsnitt 2.1. i denne planen, vil denne temaplanen først og fremst fokusere på den verdien kulturminnene har for lokalbefolkningen, heller enn det som er interessant som kilder til historiefaget. Vanligvis vil kulturminnene være verdifulle for både almuen og faghistorikere, selv om vektleggingen kan være ulik. Vi antar likevel at *denne* temaplanens viktigste bidrag er å trekke inn folkets historieforståelse mer enn før, med det siktemålet å øke engasjementet for vern av kulturminner. I dette ligger også at vi har tillit til at andre myndigheter gjør et godt arbeid med de kulturminnene som faller utenfor en slik avgrensning.

Det er i dag utilfredsstillende samsvar mellom det altaværingene regner som sin egen historie og de kulturminnene som er nevnt i avsnitt 4.1. i denne planen, og som har formell vernestatus. Kulturplanen sier det slik:

«Kanskje på grunn av det store fokuset Alta har hatt på Komsakulturen og helleristningsfeltet er resten av kulturarven i liten grad kartlagt og formelt verdisatt.»³

Hvis vi skal kunne vite noe om hva som er verdifullt for befolkningen, blir helt avgjørende å trekke lokale krefter inn i arbeidet med å identifisere de kulturminnene som forteller den historien folket selv identifiserer seg med. Dette vil først og fremst dreie seg om senere historie. Noe av denne historien er så nær at nålevende borgere selv husker den. Noe er verken er så langt tilbake i tid at kulturminnene er automatisk fredet, eller så nær at det er i manns minne, med andre ord perioden

1536-1940. Fra den perioden finnes det også skriftlige kilder som kan understøtte tolkningen av kulturminnene, hjelpe til å trekke linjene frem mot vår egen tid, og på den måten gjøre kulturminnene mer umiddelbart relevante for oss i dag.

Kulturminneloven⁴ §2 definerer kulturminner som:

«alle spor etter menneskelig virksomhet i vårt fysiske miljø, herunder lokaliteter det knytter seg historiske hendelser, tro eller tradisjon til. Med kulturmiljøer menes områder hvor kulturminner inngår som del av en større helhet eller sammenheng.»

Begrepet *kulturarv* brukes ofte for å beskrive både den materielle og den immaterielle kulturarven fra tidligere tider. Kulturarv omfatter ikke bare faste kulturminner i det fysiske miljøet, men også muntlige tradisjoner, skikker, ritualer og ferdigheter knyttet til tradisjonelle håndverk.

Kulturminner, slik Kulturminneloven definerer dem, er altså et smalere begrep enn kulturarv, siden immaterielle kulturminner ikke omfattes av loven. Likevel er det naturlig for Alta kommune å ta med både materielle og immaterielle kulturminner i denne planen, særlig fordi vi har noen spesielle lokale forutsetninger i vår by og vårt distrikt. Disse lokale forutsetningene er nærmere diskutert i kapittel 3 i denne planen.

1.3 MÅLSETNINGER FOR DENNE PLANEN

Denne planen skal

- Gi en kortfattet oversikt over kulturminnefeltet generelt og definere kommunens rolle og ansvar i forhold til andre myndigheter (kapittel 2).
- Diskutere de spesielle, lokale forutsetningene for kulturminnevern i Alta, og foreslå en konseptuell ramme for det videre arbeidet med kulturarven i lokalsamfunnet (kapittel 3)
- Beskrive tilstanden for kulturminnevernarbeidet lokalt (kapittel 4)
- Foreslå konkrete tiltak for registrering, forvaltning og formidling av kulturminner (kapittel 5)

2 GENERELT OM KULTURMINNEVERN

Denne temaplanen er den første planen i Alta kommune som tar for seg kulturminner spesielt. Vi har derfor valgt å vie litt plass til å beskrive hva kulturminnefeltet er, og hvordan det er organisert nasjonalt og regionalt.

2.1 HVORFOR TA VARE PÅ KULTURMINNER?

Å verne et kulturminne innebærer en kostnad. Ikke bare koster det å skjerme, vedlikeholde eller formidle kulturminnet i seg selv, mange ganger innebærer vern først og fremst en alternativkostnad. Hvis en vei må bygges utenom eller et boligfelt må skrotes for å unngå å ødelegge et kulturminne, gir vi avkall på verdien av den alternative bruken av arealene. Dette er isolert sett til ulempe for samfunnsutviklingen, og denne ulempen kommer ofte i fokus når lokale myndigheter må forholde seg til kulturminnevern. Så hvorfor velger vi likevel å ta vare på kulturminner?

Den første begrunnelsen er den rent historiefaglige. Kulturminnene representerer konkrete og autentiske kilder til historien, der skriftlige kilder ofte er mangelfulle eller unøyaktige. I Alta har vi for eksempel bergkunsten, som forteller oss mye vi aldri ellers ikke ville ha visst om steinalderen. Bergkunsten er såpass rik og unik at den har fått verdensarvstatus. Den forteller noe vesentlig, ikke bare om lokalhistorien, men om hele menneskehetens historie.

En annen begrunnelse er at kulturminnene er verdifulle for befolkningen selv. Å ta vare på noe som forteller historie, enten det er i bybildet eller ute i marka der folk ferdes, skaper opplevelse, identitet og historieforståelse. Man kan si at for en historiker er kulturminnene *kilder* til historie, mens for befolkningen er kulturminnene med på å *illustrere* fortellingene om oss selv. Kulturminner kan også stimulere til fysisk aktivitet, for eksempel i form av kulturstier. En slik nytte krever at vi gjør kulturminnene tilgjengelige, samtidig som vi skjermer dem mot slitasje og ødeleggelse.

En tredje begrunnelse for å ta vare på kulturminner er at det kan danne grunnlag for økonomisk virksomhet. Alta Museum bidrar for eksempel vesentlig til reiselivet her i Alta, og vi kan takke kulturminnevernet for at vi i det hele tatt har et museum. En slik bruk av kulturminnene krever både betydelige investeringer og formidling av høy kvalitet.

2.2 HVA ER KULTURMINNER?

Kulturminnelovens § 4 spesifiserer en rekke kategorier av *faste kulturminner som kan være gjenstand for automatisk fredning*. Selv om denne planen først og fremst tar sikte på å arbeide mot andre former for vern, kan disse kategoriene tjene som eksempler på hva som inngår i kulturminnebegrepet som sådan, også når det gjelder det som *ikke* er automatisk fredet.

- a) Boplasser, huler, hellere med spor etter folk som har holdt til eller arbeidet der, hus- eller kirketufter, kirker, hus og byggverk av alle slag, og rester eller deler av dem, gårdshauger, gårds- og tunanlegg og andre bebyggelseskonsentrasjoner som stapelplasser og markeds plasser, byanlegg og liknende eller rester av dem.
- b) Arbeids- og verksteds plasser av alle slag som steinbrudd og annen bergverksdrift, jernvinne plasser, trekull- og tjæremiler og andre spor etter håndverk og industri.
- c) Spor etter åkerbruk av alle slag, som rydningsrøyser, veiter og pløy espor, gjerder og innhegninger og jakt-, fiske- og fangstinnretninger.

- d) Vegfar av alle slag med eller uten brolegging av stein, tre eller annet materiale, demninger, broer, vadested, havneanlegg og åreskifter, båtstøer og båttopptrekk, fergeleier og båtdrag eller rester av slike, seilsperringer, vegmerker og seilmerker.
- e) Forsvarsverk av alle slag som bygdeborger, skanser, voller, vollgraver, festningsanlegg og rester av dem og dessuten varder, veter o.l.
- f) Tingsteder, kultplasser, varp, brønner, kilder og andre steder som arkeologiske funn, tradisjon, tro, sagn eller skikk knytter seg til.
- g) Steiner og fast fjell med innskrifter eller bilder som runeinnskrifter, helleristninger og hellemalinger, skålgroper, sliperenner og annen bergskurd.
- h) Bautasteiner, kors og andre slike minnesmerker.
- i) Steinsetninger, steinlegninger o.l.
- j) Gravminner av ethvert slag, enkeltvis eller samlede felt, som gravhauger, gravrøyser, gravkammer, brannflakgraver, urnegraver, kistegraver, kirkegårder og deres innhengninger og gravmæler av alle slag.

I Kulturminnelovens § 12 spesifiseres hvilke løse kulturminner som er automatisk fredet, mens skip og fartøy er behandlet i lovens § 13 og § 14.

Kulturminneloven har ikke bestemmelser for immateriell kulturarv, men i denne temaplanen vil vi også foreslå tiltak på dette området. Immateriell kulturarv er levende tradisjoner og tradisjonell kunnskap som blir overført mellom folk. Kunnskapen blir praktisert i dag og ført videre gjennom kreative uttryksmåter, som håndverk, musikk, dans, mattradisjoner, ritualer og muntlige fortellinger. Det vil være et definisjonsspørsmål om bildemateriale og litteratur kan regnes som materielle eller immaterielle kulturminner.

2.3 LOVER, PLANER OG PROSJEKTER

2.3.1 KULTURMINNELOVEN

Kulturminneloven går tilbake til *Lov om fredning av og bevaring av fortidsminner* fra 1905 og en rekke andre forskrifter som i 1978 ble slått sammen og erstattet av den loven vi har i dag. Loven tar sikte på å bevare «alle spor av menneskelig virksomhet i vårt fysiske miljø». Den definerer hvilke kulturminner som er automatisk fredet, og gir i tillegg anledning til å fatte enkeltvedtak om fredning og vern.

2.3.2 PLAN- OG BYGNINGSLOVEN

Kommunen kan bruke Plan- og bygningsloven⁵ til å forvalte kulturminner til beste for sine innbyggere.

I kommuneplanens arealdel har kommunen anledning til å benytte hensynssoner, for å synliggjøre hensyn og restriksjoner som har betydning for bruken av et areal (jf. § 11-8). Bokstav c) og d) kan nyttes til kulturminner:

- c) Sone med særlige hensyn til landbruk, reindrift, friluftsliv, grønnstruktur, landskap eller bevaring av naturmiljø eller kulturmiljø, med angivelse av interesse.
- d) Sone for båndlegging i påvente av vedtak etter plan- og bygningsloven eller andre lover, eller som er båndlagt etter slikt rettsgrunnlag, med angivelse av formålet.

Til disse hensynssonene kan det skrives retningslinjer, som er veiledende til saksbehandlingen – men det er ikke anledning til å angi juridisk bindende bestemmelser. Båndlegging i påvente av vedtak er kun gyldig i fire år, og opphører dersom annet vedtak ikke er fattet.

Hensyn og restriksjoner som er fastsatt gjennom hensynssoner til kommuneplanens arealdel skal legges til grunn ved utarbeidelse av reguleringsplaner jf. § 12. Hensynssoner kan videreføres i reguleringsplan, eller innarbeides i arealformål og bestemmelser som ivaretar formålet med hensynssonen.

Uavhengig av arealformål kan kommunen, jf. PBL § 11-9, vedta bestemmelser om ulike hensyn. Denne muligheten er benyttet i nytt forslag til kommuneplanens arealdel (ikke vedtatt enda), hvor det er angitt bestemmelsesområder for hensyn til bergkunstområder, for bevaring av bebyggelsesstrukturer og for fornyingsområder.

§ 12-7 om bestemmelser i reguleringsplan, punkt 6 ang. kulturminneverdier:

Det kan i nødvendig grad angis bestemmelser for å sikre verneverdier i bygninger, andre kulturminner og kulturmiljøer, herunder vern av fasade, materialbruk og interiør, samt sikre naturtyper og annen verdifull natur.

2.3.3 NATURMANGFOLDSLOVEN

Kulturminner er også vektlagt i Naturmangfoldsloven⁶. Loven tar sikte på å ta vare på biologiske, landskapmessige og geologiske og økologiske prosesser gjennom bærekraftig bruk.

Naturmangfoldslovens relevans for kulturminnevernet handler i første rekke om områdevern som for eksempel nasjonalparker, landskapsvernområder og naturreservater.

2.3.4 STORTINGSMELDINGER

St.meld nr. 16 (2004-2005)⁷ «Leve med kulturminner» kom med noen anbefalinger om grunnlaget for en ny kulturminnepolitikk, blant annet betydningen av å legge mer vekt på mangfold og regionale variasjoner enn tidligere, å formidle og tilgjengeliggjøre kulturminnene og bruke dem som grunnlag for kunnskapsdannelse og opplevelser for befolkningen, å sikre den lokale forankringen og deltakelsen, og å gi private eiere av kulturminner bedre rammebetingelser.

Meld. St. 35 (2012-2013) «Framtid med fotfeste»⁸ videreførte arbeidet og tankegangen i «Leve med kulturminner».

2.3.5 RIKSANTIKVARENS PUBLIKASJONER

Riksantikvarens nettside⁹ er en rik kilde til kunnskap om kulturminnefeltet. Riksantikvaren gir ut egne publikasjoner, fakta-ark og andre typer informasjonsskriv. Her kan vi finne råd og veiledning til kulturminnearbeidet. Riksantikvaren gir også ut tidsskriftet «Alle tiders» en gang i året, og dette er gratis tilgjengelig på nett.

Hos Riksantikvaren finner vi også noen meget nyttige karttjenester. *Askeladden* inneholder data om kulturminner og kulturmiljøer som er fredet etter kulturminneloven, vernet etter plan- og bygningsloven, eller kulturminnefaglig vurdert som verneverdige. Tjenesten er ment som et verktøy for kulturminneforvaltningen, og ansatte kan få tilgang til å søke og registrere kulturminner i Askeladden.

Kulturminnesøk er en åpen karttjeneste for alle interesserte, og inneholder blant annet oppføringene i Askeladden. I *Kulturminnesøk* kan alle bidra med informasjon om kulturminner og laste opp bilder. I tillegg finnes *NBI-registeret*, en database over byer og tettsteder i Norge med kulturmiljøer som har nasjonal interesse, og *SEFRAK-registeret*, et landsdekkende register over eldre bygninger. Begge er tilgjengelige som kart hos Riksantikvaren.

Siden Riksantikvaren sorterer under Klima- og Miljødepartementet, vil man også finne kulturminner omtalt som et tema på nettsiden www.miljostatus.no, der Miljødirektoratet publiserer rapporter som følger opp en rekke målsetninger for miljøet.¹⁰

2.3.6 RIKSANTIKVARENS PROGRAMMER OG PROSJEKTER

Riksantikvaren har satt i gang ti ulike bevaringsprogrammer for å sikre og sette i stand kulturminner. Disse programmene kan også omfatte kartlegging av kulturminnene og å gjøre dem mer tilgjengelige for publikum. De mest relevante bevaringsprogrammene for Alta er følgende:

Bevaringsprogrammet for utvalgte arkeologiske minner. Arkeologiske minner kan være gravminner, spor etter tidligere bosetning, verksted, bergkunst eller hellige steder. Målet med programmet er å sikre, vedlikeholde og tilgjengeliggjøre slike lokaliteter for publikum.

Bevaringsprogrammet for bergkunst. Programmet skal bidra til at bergkunstlokaliteter blir dokumentert, sikret og gjort tilgjengelig for publikum.

Bevaringsprogrammet for samiske kulturminner. I utgangspunktet inngår alle automatisk fredete bygninger, altså alt fra 1917 eller eldre, i bevaringsprogrammet. Kartleggingsdelen ble avsluttet i 2017, og arbeidet konsentreres nå om å vurdere hvilke bygninger som skal bevares og settes i stand.

Bevaringsprogrammet for tekniske og industrielle kulturminner. 15 prioriterte anlegg er plukket ut og inngår i dag i bevaringsprogrammet. Neptun Sildoljefabrikk i Melbu er det eneste anlegget i Nord-Norge som inngår i programmet.

Bevaringsprogrammet for verdensarven. Åtte steder i Norge er skrevet inn på UNESCOs verdensarvliste, og to av dem ligger helt eller delvis i Alta kommune: Bergkunsten i Alta og Struves meridianbue.

Et annet prosjekt i regi av Riksantikvaren er *Kulturhistoriske landskap av nasjonal interesse*. Prosjektet har allerede resultert i rapporter fra en rekke fylker, og flere er under arbeid. I Troms er 15 kulturhistoriske landskap plukket ut og beskrevet i rapporten derfra¹¹.

Riksantikvaren har utarbeidet en *Nasjonal verneplan for fartøy*, og det finnes en liste, den såkalte *Fartøylista*, som kvalifiserer til å søke tilskudd til vedlikehold av de fartøyene som er oppført der. I Alta befinner det seg ett slikt fartøy, «M/K Vally», som er i Alta Museums eie.

Prosjektet *Kulturminne i kommunen* er allerede nevnt i innledningen. Den nærværende temaplanen er et direkte resultat av KIK-prosjektet.

2.3.7 REGIONAL PLAN FOR KULTURMINNER OG KULTURMILJØ I FINNMARK 2017-2027

Våre regionale kulturminnemyndigheter, Finnmark fylkeskommune og Sametinget, har utarbeidet en felles plan for kulturminner i Finnmark¹². Denne planen tar sikte på å være til hjelp for det kommunale arbeidet med kulturminnevern. Den definerer viktige kulturminneverdier, gir et historisk

riss for fylket som helhet, diskuterer kulturminnevern i fortid og nåtid, gjør opp status og definerer følgende satsningsområder for fremtiden:

- *Kunnskap*. At kulturminner er dokumentert, kartfestet og forstått.
- *Formidling*. At kulturminner og kunnskap om dem er tilgjengelig og ønsket.
- *Forvaltning*. At forvaltningen er velorganisert og har nødvendige redskaper og virkemidler.
- *Samarbeid og deltakelse*. At det legges til rette for god samhandling mellom eiere, lokalsamfunn, frivillige organisasjoner og offentlige og private aktører.
- *Vern og vedlikehold*. At kulturminner og kulturmiljøer vernes og sikres mot ødeleggelse.
- *Samfunnsnytte og verdiskaping*. At kulturminneverdiene bidrar til attraktive lokalsamfunn og til å profilere Finnmark på en positiv måte.

2.4 ULIKE TYPER VERN

2.4.1 FREDNING

Fredning er den strengeste formen for vern, og innebærer at alle inngrep eller endringer må godkjennes av myndighetene. Kulturminneloven definerer hva som er *automatisk fredet*. Dette er kulturminner som er fredet i det øyeblikk man blir oppmerksom på at de eksisterer. Har man satt i gang arbeid som kan virke inn på et automatisk fredet kulturminne, har man plikt til å stanse arbeidet og melde det inn til regional kulturminneforvaltning umiddelbart.

Automatisk fredet er alle faste kulturminner fra før reformasjonen (1537), samiske kulturminner fra 1917 eller eldre, og stående byggverk fra før 1649. Eksempler på automatisk fredete kulturminner i Alta er bergkunsten og de mange gammetuftene rundt om i kommunen.

I tillegg kan et kulturminne fredes gjennom særskilte vedtak, slik som fredningsområdene Hjemmeluft, Komsa, Amtmannsnes og Kåfjord, eller gjennom forskrift, som Struves Meridianbue.

Verdensarv er kulturarv som er innskrevet på UNESCOs verdensarvliste. For at verdensarven skal få formell beskyttelse, må den vedtas fredet eller vernet etter nasjonal lov, men vanligvis er et kulturminne allerede fredet før det havner på verdensarvliste.

2.4.2 VERN

Et kulturminne kan være vernet med hjemmel i lov eller gjennom andre virkemidler. I tillegg til kulturminner som er fredet etter kulturminneloven, omfatter dette kulturminner som er vernet gjennom kirkeloven eller naturmangfoldsloven. Andre virkemidler for vern er for eksempel statlige verneplaner, listeføring og tilskuddsordninger.

2.4.3 VERNEVERDIG

Et verneverdig eller bevaringsverdig kulturminne er et kulturminne som har gjennomgått en kulturhistorisk vurdering og er identifisert som verneverdig.

Kulturminner kan også ha regional eller lokal verdi. Normalt vil det være kommunene som sikrer vern av slike kulturminner ved hjelp av plan- og bygningsloven.

En annen måte å markere at et kulturminne er verneverdig på, er listeføring. Det innebærer at kulturminnet er oppført på en liste over objekter som skal forvaltes på en nærmere definert måte, som for eksempel NBI-registeret og Listen over særlig verneverdige kirker. Noen kommuner har egne lister over verneverdige kulturminner, og en slik kommunal listeføring kan være et mulig tiltak i planer som denne.

De fleste verneverdige kulturminner er ikke formelt vernet etter kulturminneloven eller plan- og bygningsloven. Mange blir likevel tatt godt vare på fordi de oppfattes som verdifulle av eiere og brukere. Plan og bygningsloven gir kommunen hjemmel til å erklære et kulturminne som verneverdig, uten at dette får andre umiddelbare følger enn at kulturminnet er stedfestet og registrert.

2.5 ANSVAR OG MYNDIGHET¹³

Kulturminnevernet i Finnmark er organisert på ulike nivåer av ansvar og myndighetsfordeling, hvor nasjonalt, regionalt og kommunalt ansvar er fordelt mellom ulike instanser.

2.5.1 STATLIG KULTURMINNEFORVALTNING

Den nasjonale kulturminnepolitikken utformes av Klima- og miljøverndepartementet. Riksantikvaren er direktorat for kulturminneforvaltning og er faglig rådgiver for departementet i utviklingen av den statlige kulturminnepolitikken.

Riksantikvaren har også ansvar for at den statlige kulturminnepolitikken blir gjennomført og har et overordnet faglig ansvar for fylkeskommunenes og Sametingets arbeid med kulturminner, kulturmiljøer og landskap. På sikt er det et statlig ønske å styrke den regionale kulturminneforvaltningen ytterligere ved å overføre mer myndighet og oppgaver innen dispensasjon og frigivning til regionalt nivå, særlig innenfor forvaltningen av automatisk fredete kulturminner. Det er også ventet overføring av større oppgaver innen fartøyvern.

Gjennom prosjektet *Statens kulturhistoriske eiendommer* utarbeider alle statlige sektorer landsverneplaner. En landsverneplan er en oversikt over den enkelte sektors verneverdige eiendommer og historikk, og danner blant annet grunnlaget for eventuelle fredninger. Disse planene omfatter vel å merke kun kulturminner i statens eie. I Alta er Talvik vegstasjon og Bæskadesveien forskriftsfredet etter Statens vegvesens landsverneplan, Alta kraftverk, transformatorstasjonen i Sautso og kraftledningen Alta-Kvæningen-Nordreisa listeførte i NVEs landsverneplan, Altagård ble opprinnelig vedtaksfredet som ledd i Forsvarets landsverneplan, mens Husmorskolen er forskriftsfredet etter Kunnskapsdepartementets landsverneplan.

En rekke av landsverneplanene er ennå ikke ferdig behandlet, slik at vernestatus for mange av objektene er uavklart.

2.5.2 SAMISK OG REGIONAL KULTURMINNEFORVALTNING

Fylkeskommunen og Sametinget har ansvar for å formidle kulturminneforvaltningens syn i plansaker, og kan også komme med innsigelse mot en arealplan. I tilfeller av nasjonal betydning kan de også overlate saken til Riksantikvaren. Sametinget har ansvar for alle samiske kulturminner i Norge. Begge instanser har avgjørelsesmyndighet i saker som angår kulturminner og kulturmiljøer og har innsigelsesmyndighet i plansaker. De kan vedta midlertidig fredning etter kulturminneloven, de fører

tilsyn med fredete kulturminner, og har også ansvaret for å tildele økonomiske tilskudd til skjøtsel og vedlikehold av freda og verneverdige kulturminner, samt å tilby veiledning til eiere av fredete bygg.

I tillegg til å gjøre registreringer av kulturminner i forbindelse med utbygging og virksomhet som kan komme i konflikt med kulturminneloven, utføres også større registreringsprosjekter for å få en helhetlig oversikt innen enkelte felt.

Sametinget og Finnmark fylkeskommune har også et formidlingsansvar og bidrar til flere formidlingsprosjekter, hvor blant annet tilrettelegging med stier, skilting og synliggjøring av kulturminner er sentralt.

Tromsø museum - Universitetsmuseet har ansvar for utgravninger og undersøkelser av arkeologiske kulturminner i Nord-Norge nord for Rana, inkludert berørte kulturminner under vann. Museet har også status som sjøfartsmuseum og foretar marin arkeologiske undersøkelser. I samarbeid med Riksantikvaren, fylkeskommuner, Sametinget, kommuner og private tiltakshavere, forbereder og gjennomfører museet utgravninger i forbindelse med søknader om dispensasjon fra kulturminneloven.

2.5.3 KOMMUNAL KULTURMINNEFORVALTNING

Planlegging etter plan- og bygningsloven er viktig for å ta vare på og utvikle natur-, kulturmiljø- og landskapsverdier. Kommunene er ansvarlig for at nødvendig arealplanlegging finner sted og at kulturminneinteresser innarbeides i planene. Kommunale kulturminneplaner er et satsningsområde fra Riksantikvarens side, og det gis økonomisk støtte til kommunene for utarbeidelse av disse. Den nærværende temaplanen er et eksempel.

2.5.4 MUSEENE SOM FORVALTERE

Museene i Finnmark har en fordeling av ulike ansvarsområder seg imellom, med samisk og kvensk/norsk-finsk kultur, kystkultur, gjenreising og bergkunst som hovedområder. Mange museer forvalter store bygningsmasser med fredete og verneverdige bygg. Alta museum har fått overført oppgaver i forvaltningen av bergkunsten i Alta fra Finnmark fylkeskommune. Museene har en viktig rolle som formidlere av kulturminner og kulturlandskap, og i overvåking og tilrettelegging.

Siden Alta museum har en så sentral og unik rolle i Altasamfunnet, er det viktig å ha en klar og omforent forståelse av rollefordelingen mellom kommunen og museet. Riksantikvaren har ønsket at kommunene skal ta mer ansvar for kulturminnevern, og den nærværende planen er et ledd i en slik satsning. Kommunens rolle som representanter for lokalbefolkningen kan medføre et mer folkelig perspektiv på både historie og kulturminner enn museets mer faglige utgangspunkt. Kommunens viktigste bidrag vil i så måte være å forankre og involvere kulturminnevernet hos befolkningen og lokale myndigheter. Det er likevel slik at de to er tett innvevd i hverandre: mange prosjekter kommunen vil ha gjennomført bør utføres av museet, og museet vil ofte komme med nyttige innspill, blant annet til kommunens arealplanlegging.

2.5.5 KULTURRÅDET

I Norge er det Kulturrådet som har ansvar for å følge opp våre internasjonale forpliktelser når det gjelder immaterielle kulturminner.

2.6 FASER I KULTURMINNEVERNARBEIDET

2.6.1 REGISTRERING

Mange kulturminner blir registrert i forbindelse med inngrep i landskapet, som vei- eller boligbyggingsprosjekter. En del kulturminner har blitt registrert gjennom konkrete registreringsprosjekter, som SEFRAK-registreringene, Fotefar mot nord, landsverneplaner og Sametingets registreringsarbeid. En del kulturminner blir registrert og får formell status gjennom enkeltinitiativer fra institusjoner, foreninger eller privatpersoner. Det finnes helt sikkert mange kulturminner som aldri har blitt registrert av det offentlige.

Hvis kulturminnet ikke er automatisk fredet, innebærer registreringen i seg selv ikke noe formelt vern, men registrering kan være starten på en prosess mot å sikre et kulturminne formell status. Også i de tilfellene der kulturminnet ikke får slik status, er det nyttig for det offentlige å vite om at de finnes.

I denne planen legges det spesiell vekt på å trekke inn lokalbefolkningen i arbeidet med å kartlegge både verneverdige og ikke-verneverdige kulturminner. Her kan man for eksempel ta i bruk Kulturminnesøk, der enhver kan registrere en brukerprofil og legge inn informasjon om kulturminner de vet om.

Skriftlige kilder kan være en kilde til å identifisere steder med en spesiell historie. I en særstilling står firebindsverket *Altas Historie* og Historielagets årbok *Altaboka*.

Riksantikvaren har for øvrig utgitt en *Håndbok for lokal registrering*.¹⁴

2.6.2 TOLKNING OG VURDERING

Når et kulturminne er registrert må man tolke hva det er, hvor gammelt et er og hvilken verdi det har som kulturminne. Riksantikvaren har utarbeidet en feltveileder¹⁵ for verdisetting av kulturminner. Her legges det vekt på hva kulturminnet kan fortelle oss om historien, kulturminnets verdi som opplevelse, og hvordan vi kan ta kulturminnet i bruk.

2.6.3 FORVALTNING OG SKJØTSEL

Et kulturminne forvaltes av den som eier det. Kommunen kan med hjemmel i plan- og bygningsloven verne kulturminner og i den forbindelse spesifisere hva et slikt vern skal innebære. Loven kan brukes til å hindre vesentlige endringer eller ødeleggelse av kulturminnet, men myndighetene kan også vedta å bevilge midler til vedlikehold.

Forvaltning og skjøtsel av et kulturminne er krevende. Ofte krever det svært spesialisert kompetanse, og dette arbeidet skal både finansieres og organiseres på en god måte. I en verden der budsjetter vedtas år for år, krever det gjerne årvisse bevilgninger bare å forhindre at et kulturminne forfaller.

2.6.4 FORMIDLING OG TILGJENGELIGGJØRING

I denne planen vil formidling være et naturlig fokusområde. Når kommunen bes om å involvere seg i kulturminnearbeidet, er det for å forankre arbeidet i lokalbefolkningens forståelse av sin egen historie, og hvilken verdi folket opplever at kulturminnet har, vil være avhengig av hvor godt vi klarer å formidle denne historien.

3 LOKALE FORUTSETNINGER

At dette er den første kulturminneplanen i Alta betyr også at det blir viktig å få på plass noen konseptuelle rammer for å bidra til å sette i gang noen tankeprosesser og forhåpentligvis øke interessen for hvordan vi driver med kulturminnevern lokalt.

3.1 KRIGSØDELEGGELSENE

Mot slutten av andre verdenskrig trakk de tyske styrkene seg tilbake fra Litsafronten gjennom Finnmark. De tok i bruk den brente jords taktikk, som betyr at all infrastruktur og alle bygninger ble ødelagt. En av de bygningene som ble brent var Bossekop handelssted, som hadde blitt fredet i 1942. Alta er en av de kommunene hvor ødeleggelsen var mest total. Derfor har vi forsvinnende få bygninger fra før 1945 i kommunen, og dette preger hele kulturminnearbeidet her.

3.2 DEN ETNISCKE DIMENSJONEN

Nordmenn og kvener antas i all hovedsak å ha slått seg ned i Alta lenge etter reformasjonen, og vi vil trolig ikke finne mange automatisk vernede kulturminner knyttet til disse to folkegruppene. Samiske kulturminner er et unntak fra regelen om 1537 som et juridisk skille, siden de er automatisk vernet helt frem til 1917. Det er en pussig og trolig utilsiktet konsekvens av Kulturminneloven at det neppe finnes noen automatisk fredete minner om norsk og kvensk historie i Alta, mens våre spor av samisk historie er fredet nesten opp til vår egen tid.

En av begrunnelsene for at samiske kulturminner har et spesielt vern i Kulturminnelover, er at det finnes få gode skriftlige kilder om samer helt opp til ganske sent i historien. Dermed er arkeologi en relativt viktigere kilde til samisk enn til norsk historie.

En annen begrunnelse, som i dag kan virke noe utdatert, finner vi i *Ot. prp. nr. 7 (1977–78) Om lov om kulturminner* der det heter at samfunnsutviklingen «er meget retardert i samestrøkene». Her siktes det til at minner om tro og gravskikker som i resten av landet forsvant med kristendommen, og næringsveier som forsvant med jordbruket, finnes representert i de samiske områdene langt senere enn i de norske. Dermed antok man at selv yngre samiske kulturminner kunne fortelle noe om den eldste historien uansett etnisitet.

Kulturminnelov eller ei, den regionale kulturminneplanen understreker at «*Det er likevel viktig å ha for seg at samiske, norske og kvenske/norsk-finske kulturminner er uttrykk for likeverdige gruppers historie og kultur. Forvaltningspraksiser og -prioriteringer skal avspeile også dette*». ¹⁶

I vår kommune vil særlig kvenske kulturminner fortjene spesiell oppmerksomhet. Kvenene er på den ene side en minoritet, og kildene byr dermed på noen utfordringer. På den annen side er kvenene ikke nevnt spesielt i Kulturminneloven. Det kvenske faller slik mellom to stoler, og kommunen har derfor et spesielt tungt ansvar hvis vi vil ta vare på disse kulturminnene.

Det er åpenbart at lovens fokus på kulturminnenes etniske tilknytning har i seg kimen til gnisninger. Diskusjoner om de enkelte bygdenes etniske røtter, eller om hvorvidt bergkunsten er å forstå som samiske kulturminner, har vist seg egnet til å øke blodtrykket hos mange som har sine egne oppfatninger om - og egen identitet knyttet til - slike spørsmål.

Rent juridisk utgjør etnisk tilknytning altså en forskjell, men i praksis vil mange kulturminner være omfattet av samiske kulturminners særlige vern, selv om de forteller noe om flere folkegrupper. Slike felles kulturminner, der alle grupper kan påberope seg deleierskap, kan først og fremst begrunne sin rent juridiske verneverdi gjennom den samiske tilknytningen.¹⁷

Lokalt vil nok mange oppleve særbehandlingen av det samiske som kunstig eller til og med provoserende. Poenget her er bare å synliggjøre at slik er den nasjonale lovgivningen, og det er opp til lokalsamfunnet å avgjøre om vi vil løfte frem kulturminner som forteller vår historie på en mer balansert måte. Hensikten med denne planen er jo nettopp å gi kulturminnevernarbeidet en lokal forankring. I den smeltedigelen Altasamfunnet er, bør det være en målsetning at hele befolkningen opplever et felles eierskap til alle våre kulturminner, uavhengig av den enkelte borgers etniske identitet.

3.3 IMMATERIELLE KULTURMINNER

I tillegg til arkeologi og skrevne dokumenter har vi muntlige kilder til vår historie. Sagn og nedarvede fortellinger kan være knyttet til enkeltsteder og tilfører landskapet kulturhistorisk verdi på den måten. Men også detaljert kunnskap fra nyere tid må av og til hentes inn fra folks minne, fordi kunnskapen ikke er nedskrevet noen steder.

Stedsnavn er spor av menneskelig virksomhet knyttet til steder. Alta og Finnmark skiller seg her ut fra andre deler av landet, siden de ulike stedene har fått sine navn på tre ulike språk: nordsamisk, norsk og kvensk. Mange steder har til og med navn på to eller alle de tre språkene. Stedsnavn er belagt i skriftlige kilder som matrikler, skjøter og kart, men mange stedsnavn er også i bruk i dagligtale uten at man finner dem registrert i slike formelle kilder.

Alta gjennomgikk under 2. verdenskrig en total ødeleggelse. Det finnes svært få rester av bebyggelsen fra før krigen. Dette gjør at minner om det som har eksistert blir ekstra viktig å registrere.

I likhet med resten av Nord-Norge har fiske i fjord og elv historisk utgjort det viktigste næringsgrunnlaget i Alta, selv om naturforholdene også har gitt mulighet for reindrift, husdyrhold, jordbruk, gruvedrift, jakt og sanking. Mye av den menneskelige aktiviteten har altså vært av en slik karakter at det setter få spor i landskapet. Fiskeméder er eksempel på spor som riktignok ikke kan bevares rent fysisk, men det er fullt mulig å beskrive og kartfeste dem for ettertiden.

3.4 HISTORISKE EPOKER OG EMNER I ALTA

Kulturhistorisk kan vi skille mellom historisk tid, hvor funn kan knyttes opp mot skriftlige kilder, og forhistorisk tid, hvor skriftlige kilder er fraværende. Akkurat når historisk tid begynner vil derfor variere etter hvor man befinner seg. Det finnes færre kilder fra Nord-Norge enn Sør-Norge, og i nord finnes det flere kilder fra kysten enn fra fjordstrøkene. Fra forhistorisk tid er det først og fremst arkeologien som kan gi oss kunnskap om kulturhistorien, men i historisk tid har vi skriftlige kilder som kan bidra til å tolke det vi finner.

Man skiller gjerne også mellom tidlig historie og nyere historie, og reformasjonen i 1537 utgjør her et meningsfullt skille rent juridisk, i og med at kulturminner fra før dette tidspunktet er automatisk vernet i Kulturminneloven. De tidligste skriftlige kildene om Alta sammenfaller mer eller mindre med reformasjonen, og det betyr at det gir lite mening å skille mellom forhistorie og tidlig historie i Alta.

Hos oss er også middelalderen forhistorie, og i Alta går vi dermed direkte fra forhistorisk tid til nyere historie.

En innfallsvinkel til arbeidet med å identifisere relevante kulturminner er å definere historiske epoker og temaer, og deretter antyde hvilke typer kulturminner som kan vitne om disse epokene og til sist hvor i kommunen de kan finnes. En slik kategorisering av historien kan hjelpe til å identifisere underrapporterte kulturminner og sikre at vi verner kulturminner som forteller alle deler av Altas historie. Hver av disse epokene bør kryssjekkes mot kulturlovens kategorier av kulturminner. Her følger derfor en oversikt over delvis overlappende epoker i Altas historie.

- 1) Steinalder. I Alta er vi så heldige å ha Verdensarvsenteret for bergkunst i Hjemmeluft. En stor del av kommunens automatisk fredede kulturminner er bergkunstlokaliteter. Andre spor fra steinalderen er boplasser, bågsteller og ildsteder. Minner fra steinalderen finner vi over hele kommunen.
- 2) Reindrift. Det er lett å glemme at størstedelen av Altas areal er fjell og vidde. Dette området har vært benyttet av reindriftnæringen i mange hundre år.
- 3) Sjøsamekultur. Det rådende paradigmet innen historieforskning er at Altafjorden i middelalderen var et overveiende sjøsamisk kulturområde. Den arkeologiske perioden kalles da også samisk jernalder. Dette var trolig en kultur basert på sesongvise flyttinger mellom egnede steder. I skattelister fra 1600-tallet er sjøsamene oppført under to lokalsamfunn: Eggeskall og Korsnes, som tilsvarer omtrent de senere kommunene Alta og Talvik. Samiske offersteder, fangstanlegg og boplasser er særlig assosiert med dette historiske temaet.
- 4) Norske fiskevær. I middelalderen var Finnmark tett befolket av norske fiskere, men Altafjorden var mindre berørt av denne bosetningen. Først da storfisketida var på hell, og særlig etter Kalmarkrigen, begynner for alvor den norske bosetningen inne i Altafjorden. I skattelister er de norske fiskerne listet opp under fiskeværene Rognsund, Årøya, Talvik, Kråknes, Langnes og Lokkarfjord. På Årøya har vi dessuten den gamle skansen fra Kalmarkrigens (1611) og kirkestedet fra 1694-1704, samt kirkegård på Lille Årøya.
- 5) Handels- og kirkestedet Talvik. Altens Handel ble etablert i Talvik i 1694, og Altas første kirke på Årøya ble også flyttet hit i 1705. Fra da av har vi en ubrutt rekke kirkebøker. Frem til 1864 (?) var Talvik det administrative senteret i hele nåværende Alta kommune.
- 6) Kvensk innvandring. Rundt 1700 tiltok innvandringen fra finsktalende områder. De etablerte seg først og fremst som jordbrukere i Altaelvas nedre dalføre og på Elvebakken, og brakte med seg nye måter å livberge seg på og nye byggeskikker. De fikk også stor betydning for hvordan laksefisket i Altaelva utviklet seg. Her kan det komme på tale å vurdere landskaper som kulturvernobjekter, og blant annet tjæremiler tolkes ofte som spor etter kvensk kultur.
- 7) Handelssteder. Etter at handelen ble fri i 1789 ble det etablert handelssteder mange steder i Alta, som Sopnes, Talvik, Bossekop, Bukta, Djupvik og Komagfjord. Eventuelle spor fra de nevnte stedene er viktig kulturhistorie, men det er et stort spørsmål hvor mye som er igjen etter nedbrenningen under krigen.
- 8) Kopperverket. I perioden 1826-1908 var det kopperverk i Kåfjord, med virksomhet også i Raipas. Mange mennesker bodde i verkets umiddelbare nærhet. Sporene etter gruvedrifta er fremdeles svært tydelige.
- 9) Nydyrking i dalene: Kopperverket trakk blant andre til seg enda flere kvener, samt gruvebønder fra lenger sør i Norge, og sporene etter dem vil trolig være fremtredende for eksempel i Tverrelvdalen, Eiby, Storelvdalen, Bognelvdalen og Mathisdalen.
- 10) Skiferdrifta i Alta er assosiert både med nydyrkingen i dalene og slutten av kopperverkstiden. Spor kan være forlatte skiferbrudd og infrastruktur knyttet til skiferdrift.

- 11) Nordlysforskning. Dette er et unikt emne i Altas historie, og nordlysobservatoriet og veien opp til Halde er naturlig nok hovedfokus, men også i Kåfjord og Alta tettsted kan nordlysforskningen ha satt spor etter seg.
- 12) Krig, ødeleggelse og evakuering. Alta er fullt av spor etter den tyske okkupasjonen. Det bør legges ned et arbeid i å registrere, beskrive og stedfeste disse sporene. Det dreier seg spesielt om rester av kystfort og fangeleirer, men steder knyttet til spesielle hendelser kan også være av interesse, som for eksempel gjemmesteder for de som unndro seg evakuering.
- 13) Gjenreising. Det finnes mange hundre gjenreisingsboliger i kommunen. Mange av dem er fremdeles i bruk, og Husbanken og fylkeskommunens veileder *Gjenreist og særpreget* tar sikte på å formidle kunnskap om hvordan eierne kan modernisere boligene på en måte som tar hensyn til den kulturhistoriske verdien. Det er fylkeskommunen som er ansvarlig for gjenreisningsbebyggelsen i hele Finnmark.
- 14) Nyere tids bygningsvern. Tidstypiske eksempler på bolighus, boligområder, næringsbebyggelse som kan ha verdi som en del av Altas bygningshistorie også etter gjenreisingen.

Denne oversikten er ikke ment å være definitiv eller fullstendig, men antyder en kategorisering som kan tjene til å avdekke eventuelle temaer som har vært viet for lite oppmerksomhet.

3.5 DEN GEOGRAFISKE DIMENSJONEN

Alta kommune dekker et stort område, og hvert distrikt og hver avkrok av dette området har sin egen særpregete historie. Som det fremgår av den korte oversikten over historiske epoker, er både etnisitet og næringsliv med på å gi de forskjellige bygdene hver sin unike kulturhistorie.

Tverrelvdalen ble for eksempel bebodd relativt sent, primært av norske innflyttere, selv om spesielt kvener hadde slåtter i dalen lenge før den tid. En strekning langs vestsida av fjorden fra Kråknes til Storsandnes, samt Årøya, har hatt et overveiende norsk preg siden 1600-tallet. Rognsund har alltid hatt blandet norsk-samisk befolkning så langt tilbake kildene kan spores. Den nedre delen av Altadalen gjennomgikk i løpet av 1700-tallet et hamskifte fra å være del av det samiske lokalsamfunnet kjent som *Eggeskall* til å bli et overveiende kvensk distrikt kalt *Alten* i folketellinger og kirkebøker. Den sjøsamiske bosetningen var overalt det bakteppet som etterhvert ble tydeligst der de andre gruppene *ikke* slo seg ned, spesielt i de ytre delene av østsida av fjorden, selv om også samer utgjorde en betydelig del av innflytterne til et stadig tettere befolket Alta.

Næringslivet har vært mer ensidig knyttet til fiske i ytre deler av kommunen enn i fjordbunnen, hvor jordbruket fikk større betydning etter hvert. I tillegg har kopperutvinning i Kåfjord og Raipas, og skiferdrifta som en direkte forlengelse av den, betydd mye i de delene av kommunen der forholdene inviterte til det. Laksefisket i Altaelva har en helt egen og unik historie som strekker seg tilbake til i alle fall 1500-tallet. Administrativt og økonomisk var Talvik i lange tider senteret i Alta, men fikk etter hvert konkurranse fra Elvebakken, Bossekop og i perioder også Kåfjord og små handelssteder som Komagfjord og Sopnes. En historiefortelling om Alta som ikke tar hensyn til at hver bygd har sitt eget særpreg, vil aldri bli rik nok og fullstendig nok.

Det har aldri blitt utarbeidet noen egen *Gårds- og slektshistorie* som dekker hele Alta kommune¹⁸, og vi mangler derfor et verktøy som i mange andre deler av landet har vist seg svært nyttig for tolkningen av den sammenhengen nyere tids kulturminner inngår i. Å gjøre kommunens bosetningshistorie på detaljnivå allment tilgjengelig ville trolig betydd mye for historieforståelsen og engasjementet. Forutsetningene for å lage et slikt verk er slett ikke så dårlige som man skulle tro:

Altas kirkebøker går tilbake til 1705 og skattelister og skifter enda lenger tilbake, det finnes et omfattende skattemanntall fra 1762 og folketelling fra 1801, kongeskjøtene fra tiden etter 1775 er bevart og meget detaljerte, og de enkelte gårders historie kan spores kontinuerlig fra da av. En fullstendig Gårds- og slektshistorie ville kreve store ressurser, men det er utvilsomt mulig å gjennomføre mindre prosjekter på veien dit.

3.6 KULTURMINNEVERN OG SAMFUNNSUTVIKLING

Spørsmål om vern av kulturminner blir mest prekært i det øyeblikket det skjer noe som kulturminnet må vernes mot. Det kan være for eksempel etablering av ny infrastruktur og nye boligfelt. Det er ikke til å komme fra at det meste av inngrep i naturen skjer i områder nær selve tettstedet. Det betyr at det trolig haster mest å identifisere og vurdere kulturminner i sentrumsnære områder. Det vil ha to heldige effekter: For det første kan man klarere hvilke områder som *ikke* har verneverdige kulturminner, og for det andre kan man finne måter å omgå ødeleggelse der slike finnes.

3.7 LOKALE SAMARBEIDSPARTNERE

En viktig lokal samarbeidspartner for kommunen vil være Alta museum. Vi er heldige som har et universitet i byen, og det bør vi kunne dra nytte av. Men vi har også en rekke frivillige lag og foreninger som kan trekkes inn i arbeidet. Alta Historielag er selvskreven, og bør kunne spille en viktig rolle, men også bygdelag, jakt- og fiskeforeninger, idrettslag og skoler kan bidra hver på sitt vis.

Alta bibliotek deltar for tiden i et prosjekt som handler om brukermedvirkning i utvikling av offentlige tjenester, og har tatt på seg å arrangere workshops med ulike lokale aktører. Dette er allerede i gang, og biblioteket kan kanskje bli kommunens viktigste verktøy i arbeidet med å trekke inn samarbeidspartnere i kulturminnearbeidet og være det faste punktet i nettverket av formell og uformell kompetanse.

4 SITUASJONSBESKRIVELSE

4.1 KULTURMINNER MED FORMELL STATUS I ALTA

4.1.1 AUTOMATISK FREDETE KULTURMINNER

Et søk i Askeladden viser at det er identifisert hele 1380 automatisk fredede kulturminner i Alta, fordelt på 208 lokaliteter. Disse kulturminnene finner vi i hver krok av kommunen, de er av ulik art, det varierer sterk hvor godt de er undersøkt, forvaltet og formidlet. Her er noen få eksempler:

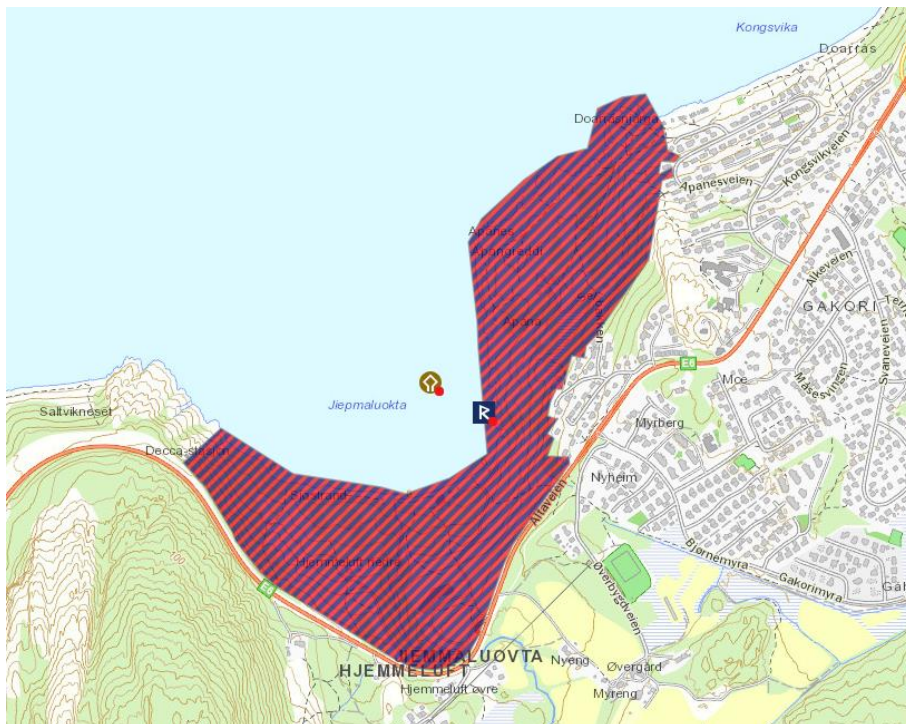
De ni bergkunstlokalitetene finner vi i Hjemmeluft, på Amtmannsnes, på Isnestofte og i Transfarelv. Alta Museum har i mange år gjort et omfattende arbeid med vern og formidling av disse og andre bergkunstlokaliteter, og har på oppdrag fra fylkeskommunen utarbeidet en omfattende forvaltningsplan¹⁹.

Automatisk fredede kulturminner blir ofte registrert i forbindelse med byggeprosjekter. Et registreringsprosjekt ble for eksempel gjennomført i forbindelse med byggingen av Alta Kraftverk og anleggsveien opp dit²⁰. Det ble avdekket en rekke automatisk fredete boplasser, fangstanlegg og gravfelter, spesielt rundt Jotka. I Melsvik ble det i forbindelse med bygging av ny E6 funnet et chertbrudd, som har blitt viet en egen rapport²¹.

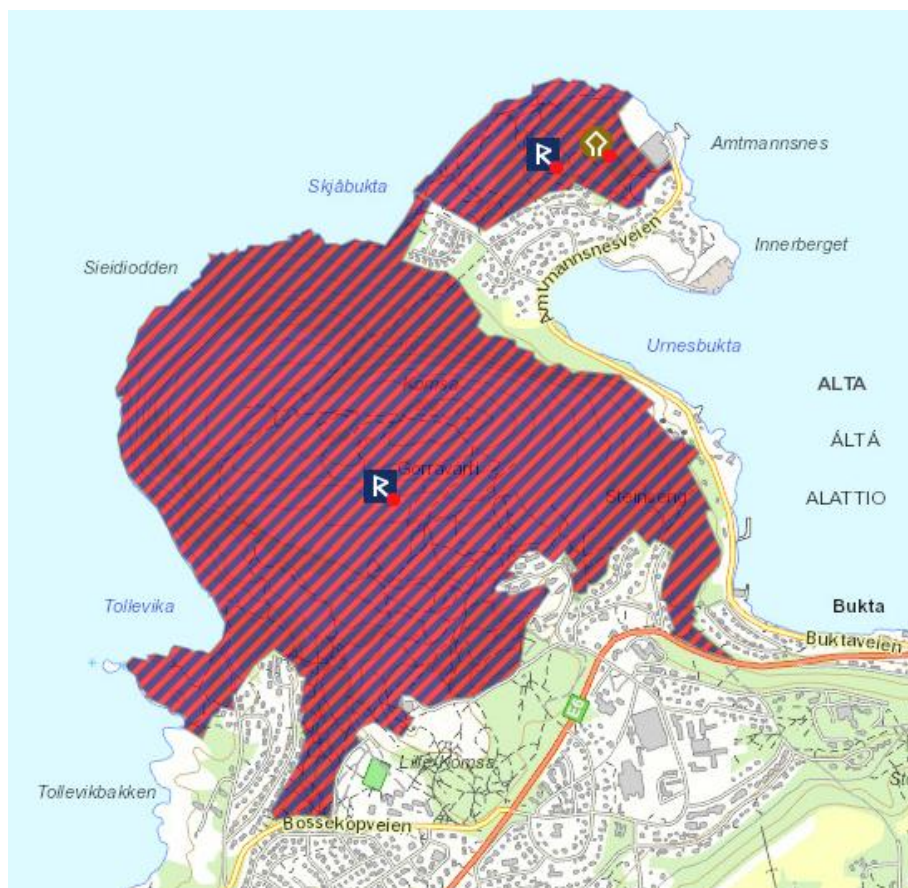
Andre eksempler: Et skiferbrudd funnet i Djupvik i Leirbotn. I nærheten av Svartskog er det funnet en gravrøys, og ved Kongshus på Årøya er det et felt med fem graver fra førreformatorisk tid.

170 av de 208 automatisk fredete lokalitetene er i Askeladden kategorisert som *Bosetnings- og aktivitetsområde*. Dette kan for eksempel være gammetufter, teltplasser, ildsteder og steingjerder. Slike kulturminner finner vi overalt der det har bodd folk, og det vil føre for langt å nevne dem alle.

4.1.2 VEDTAKSFREDETE BERGKUNSTOMRÅDER

Hjemmeluft områdefredning. Helleristningsfeltet ved Alta Museum ble vedtatt fredet av Riksantikvaren i 1991. Området utgjør omtrent 430 dekar. Hjemmeluft er det største og mest varierte feltet i Alta, med sine 1600-2000 ulike figurer, og det er også identifisert sju steinalderbosetninger i området. Hjemmeluft er gjort usedvanlig godt tilgjengelig for publikum, og museet som ligger inne i fredningsområdet er en viktig turistmagnet i byen.

Komsa. Komsa er Norges største vedtaksfredete område, utgjør 1 970 dekar, og ble vedtatt fredet i 2017. Fredningsområdet grenser til det fredete området på Amtmannsnes (se under) og omfatter mesteparten av selve Komsafjellet og et par tilgrensede områder. I området er det registrert en rekke tufter, åpne boplasser og huler, hellemaleri og en offerstein. De første steinalderfunnene i Alta skriver seg herfra, og ga navn til det som lenge ble kalt Komsakulturen. Komsa er også et verdifullt friområde for befolkningen. Komsatoppen er en av Alta kommunes 10-toppersturer.

Amtmannsnes områdefredning. I 2007 ble et område på Amtmannsnes vedtatt fredet av Riksantikvaren. Fredningen omfatter hele selve neset nord for bebyggelsen, utgjør 225 dekar og omfatter også den delen av UNESCOs verdensarvområde som ligger på Amtmannsnes. Bakgrunnen for fredningen er at området er rikt på helleristninger og boplasser fra steinalderen.

Kåfjord områdefredning. Et område i Kåfjord ble vedtatt fredet i 2009. Formålet med områdefredningen er å sikre bergkunsten og andre automatisk fredete kulturminner i det aktuelle området.

4.1.3 STRUVES MERIDIANBUE, LILLE RAIPAS

Struves meridianbue er oppført på UNESCOs verdensarvliste. Struves meridianbue var den første storskalerte, vitenskapelige oppmålingen i Europa, og ble gjennomført i perioden 1816 til 1852. Målepunktene ble fredet gjennom forskrift i 2005, og innenfor Alta kommunes grenser ligger ett av dem, Lille Raipas, etablert i 1850. Lille Raipas inngår i Alta kommunes 10-toppersturer.

4.1.4 KONGSHUS SKANSE

Vollene etter Kongshus skanse på Årøya ble vedtaksfredet i 1990. Skansen ble bygget under Kalmarkrigen omtrent år 1611. Den er et minne om den langvarige striden mellom Danmark og Sverige om herredømmet over Nordkalotten, en strid som ikke ble endelig bilagt før i 1752.

4.1.5 LANDSVERNEPLANER

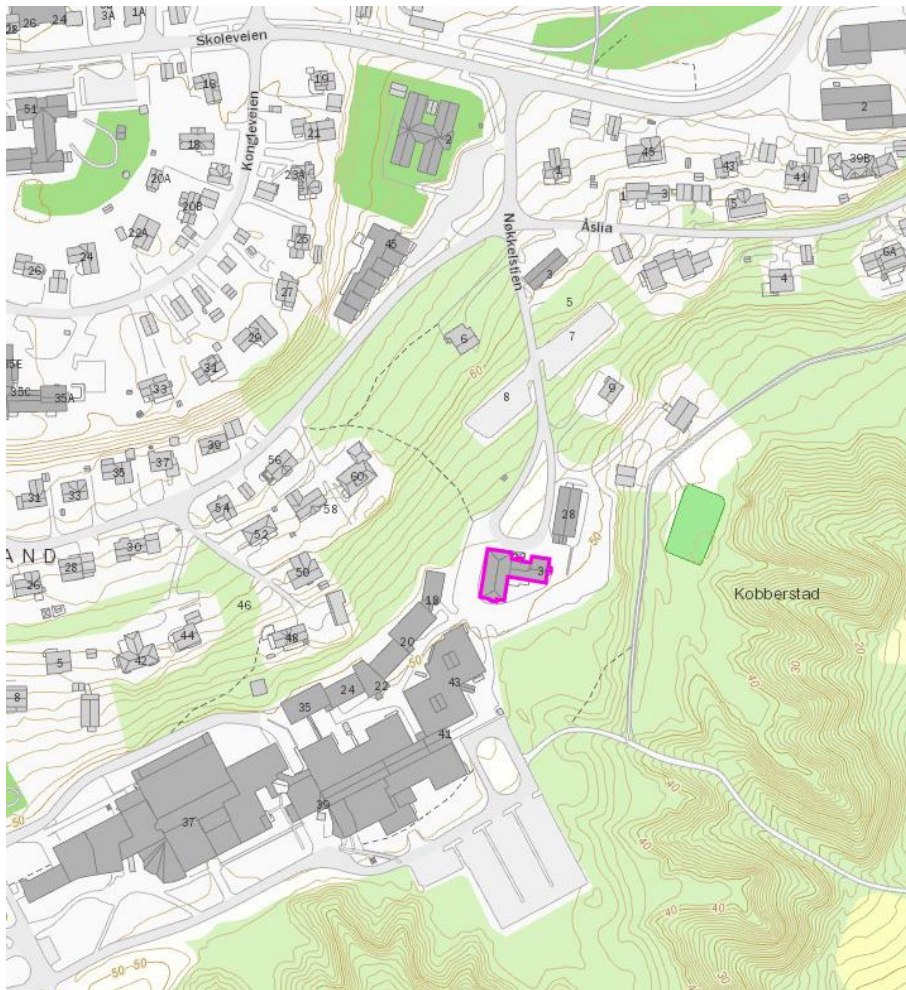
Altagård. Det opprinnelige Altagård ble bygget på 1740-tallet av «den onde amtmann» Kjeldsen og har vært i bruk som amtmannssete, og senere katolsk misjonsstasjon. I 1902 ble bygget kjøpt av forsvaret og brukt som standkvarter og øvingsplass. 1956-Bygget er nå i kommunalt eie og brukes som kontorbygning. Bygningen ble brent under krigen, men rekonstruert i 1956 og vedtaksfredet som en «etterrettelig kopi» i 2004 i forbindelse med Forsvarets landsverneplan²².

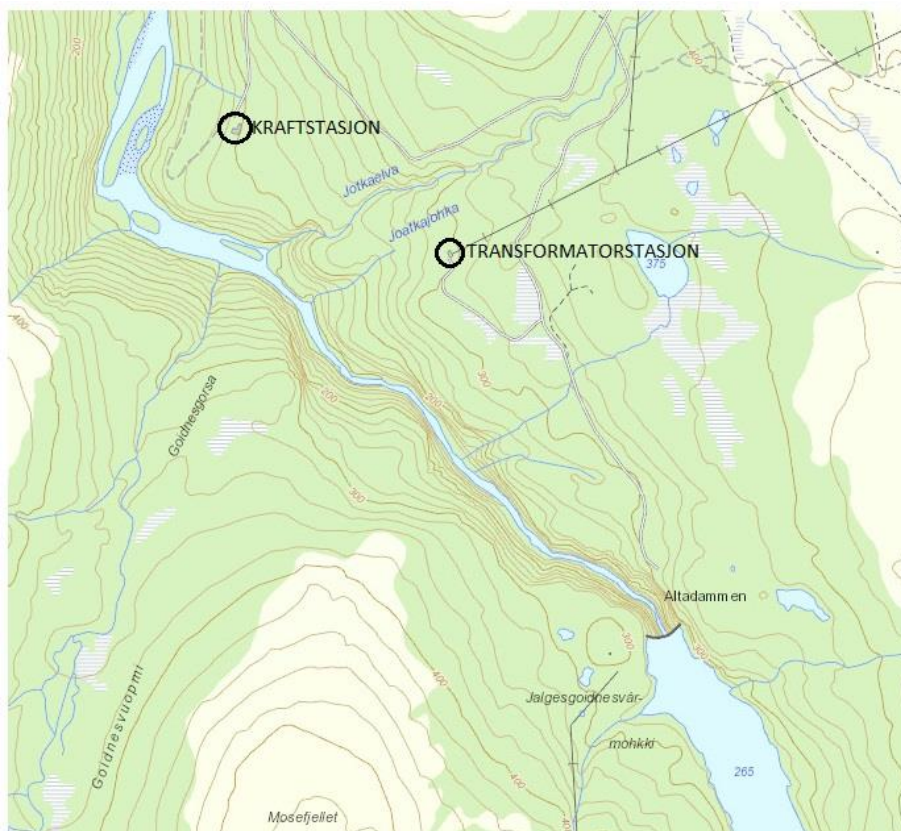
Talvik vegstasjon. Vegstasjonen består av fire bygninger bygget i 1945-1952. Den har i svært liten grad vært endret siden den ble bygd. Bygningsanlegget ble fredet ved forskrift i 2007, som ledd i Statens vegvesens nasjonale verneplan for veger, bruer og vegrelaterte kulturminner²³.

Bæskadesveien. Veimiljøet består av en vintervei merket med varder og staker i 1896-98, og en kjørevei ferdigstilt i 1932. Begge veiene forbinder fjellstuene i Gargia og Suolovuopmi. Veien benyttes i dag som turvei. Også dette kulturminnet er forskriftsfredet gjennom Statens vegvesens landsverneplan i 2007.

Husmorskolen. I 1870-årene ble de første offentlige husmorskolene etablert og i tiårene som fulgte ble det opprettet flere offentlige og private husmorskoler over hele landet. Det var få av dem i Nord-Norge. Husmorskolen i Alta er bygget i 1958-59. Den er en god representant for gjenreisingsarkitekturen i Finnmark. Bygningen er godt bevart både i eksteriør og interiør.

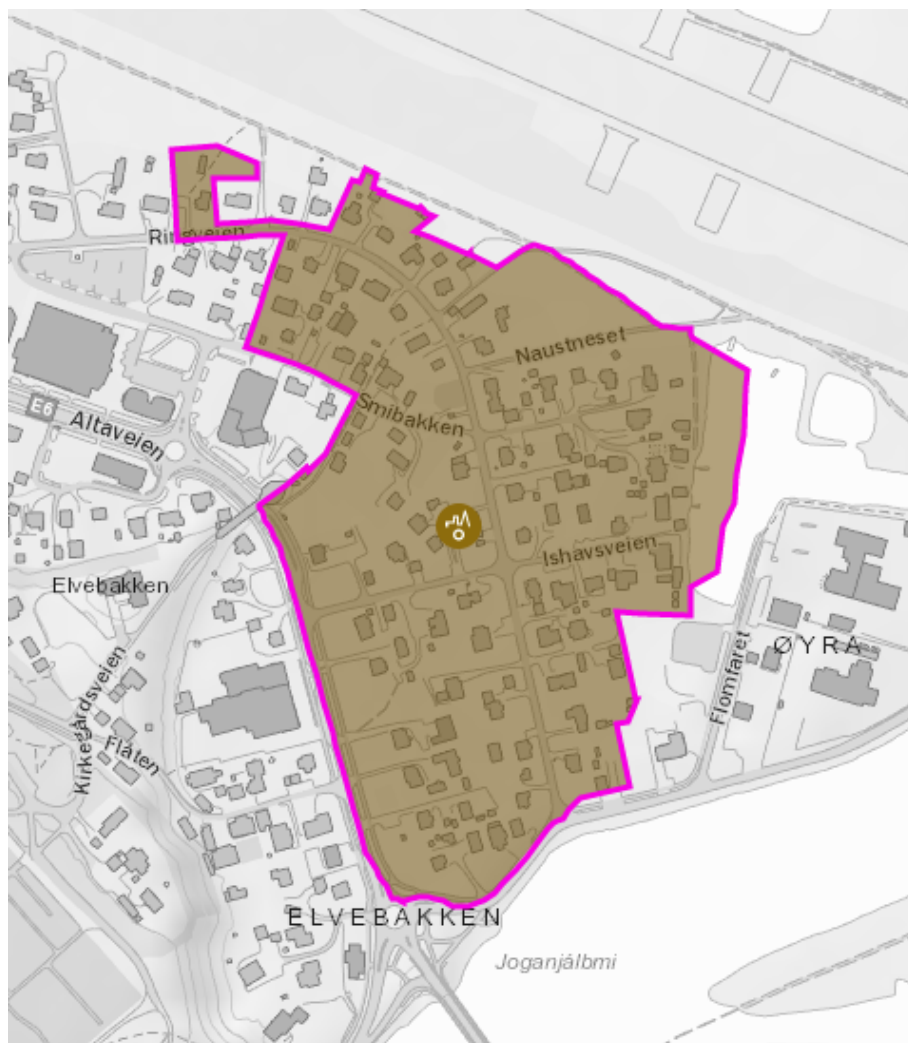
Alta kraftverk og transformatorstasjonen i Sautso. Alta er et elvekraftverk på østsiden av Altaelva. Kraftverket utnytter et fall på 185 meter. Det har vært i drift siden 1987. Utbyggingen var svært omstridt og førte til store demonstrasjoner. Få andre kraftverk opplever så mye oppmerksomhet knyttet til driften. Ingen andre kraftverk i Norge har så stor reguleringshøyde og høy dam. Alta kraftverk og transformatorstasjonen i Sautso er to av anleggene NVE har vurdert som verneverdige, og har status som Statlig listeførte kulturminner.

Kraftledningen Alta-Kvænangen-Nordreisa. Ledningen Alta–Kvænangen–Nordreisa var et viktig ledd i stamledningsnettets som ble bygget mellom Troms og Finnmark på 1960-tallet, og som senere ble en del av sentralnettets. Utbyggingen av Kvænangsvassdragene og stamledningen mellom Troms og Finnmark var spesielt viktig for Vest-Finnmark, som i begynnelsen av 1960-årene hadde stor mangel på elektrisitet.²⁴ Vurdert som verneverdig av NVE, og har status som Statlig listeført kulturminne.

4.1.6 M/K VALLY

M/K Vally er bygget i Hemnesberget i 1917 for handelshuset Jens B. Digre i Storsandnes, og ble kjøpt av Alta Museum i 1982. Båten ble gitt status som verneverdig i 2000 og er det eneste fartøyet i Alta som er oppført på Riksantikvarens Fartøyliste²⁵.

4.1.7 NEDRE ELVEBAKKEN

Området som er av nasjonal interesse i Alta omfatter gjenreisningsbebyggelsen på flaten sør for flystripen som tyskerne bygget på Elvebakken. Her er små gårdsanlegg med våningshus og fjøs anlagt som et villaområde i tettstedets utkant. Våningshusene er for det meste i god stand og i bruk som boliger. Mange av fjøsene står ennå, men mange bærer preg av mindre vedlikehold og ulike grader av forfall. Det har etter hvert kommet til flere nye boliger i det samme området, også disse eneboliger i tre. Nedre Elvebakken er oppført i NB!-registeret (Nasjonale interesser i by). Det anbefales å følge Riksantikvarens bystrategi²⁶, men området er ikke underlagt bindende bestemmelser fra myndighetene.

Det er utarbeidet en reguleringsplan for nedre Elvebakken, planid 20000003. Noe av formålet med planen er å bevare deler av den særpregede gjenreisningsbebyggelsen innenfor området, og klarlegge rammebetingelse for eksisterende og ny planlagt bebyggelse. Herunder også å tilrettelegge for etablering av en begrenset mengde nye boliger, gjennom fradeling av nye boligtomter. Bebyggelsesområdene innenfor planen er delt i boliger og småhusbebyggelse, og boliger og småhusbebyggelse med historisk og antikvarisk verdi.

4.1.8 LISTEFØRTE KIRKER

Talvik kirke. Dagens kirke ble bygget i 1882, etter at to tidligere kirkebygg, fra 1705 og 1737, hadde avsløst hverandre på samme sted. Talvik var lenge sognets hovedkirkested, i en periode da stedet hadde de viktigste administrative funksjonene i distriktet. Kirka er listeført.

Kåfjord kirke. Kåfjord er den eldste stående kirka i Alta kommune, bygget i 1837. I tillegg er den et viktig minne om kopperverkstida, noe kirkas engelskinspirerte arkitektur også vitner om. Kirka er listeført.

Alta kirke. Alta kirke er bygget i 1858, og er den eldste bygningen i tettstedet. Kirka er listeført.

Langfjord kirke. Langfjord kirke står på Sopnes og er bygget i 1891. Kirka er listeført.

4.1.9 KULTURHISTORISKE BYGNINGER FORVALTET AV ALTA MUSEUM

Stabburene i Lille Lerresfjord. Det største av de tre byggene er egentlig et lite bolighus bygd rundt år 1900. De to mindre stabburene stammer fra andre halvdel av 1800-tallet, og alle tre er dermed fredet av Sametinget som sjøsamiske kulturminner. Byggene er utført i laftet flatøkset tømmer fra Bekkarfjord og Lerresfjord, og overlevde andre verdenskrig ved at de under evakueringshøsten ble demontert og fraktet opp på fjellet.

Molfornesskjåen i Kviby dalen ble bygd på andre halvdel av 1800-tallet. Byggeteknikken er stavverk, noe som kan tyde på at Molfornesskjåen opprinnelig ble brukt til tørking og oppbevaring av mat. Skjåens bortgjemte plassering langs elva kan ha bidratt til at den overlevde nedbrenninga under andre verdenskrig.

Olufsentunet i Hjemmeluft stammer fra gjenreisningstida og ble bygd på slutten av 1940-tallet. Tunet består av et våningshus og tre mindre bygninger: To uthus og restene etter «kåken», den første provisoriske boligen på tunet etter krigen, bygd i påvente av et permanent hjem.

Rafshodestua består av to deler, den eldste delen del av huset ble bygd på slutten av 1870-tallet, og et tilbygg av flyplassplank stammer fra rundt 1946. Rafshodestua sto i Rafsbotn til 1993 da stua ble oppmålt, merket og flyttet til utendørs lagring på museumsområdet i Hjemmeluft.

Alta Museum forvalter også noen demonterte bygninger som for tiden er lagret innendørs.

Aronneshuset ble bygd av flyplassplank fra Alta lufthavn rett etter andre verdenskrig. Frem til 1998 sto dette huset i Tyttebærveien 9 på Aronnes, da ble huset oppmålt, merket og flyttet til museets fjernlager i Øvre Alta. *Skiferstua fra Langvann* ble bygd i perioden 1900-1940 og ble ikke brent under andre verdenskrig. Flyttet av Alta Historielag til museets fjernlager i 1979. *Tysk ammunisjonslagerbu*, bygd 1940-45 av tyskerne på Elvebakken. Flyttet til Autsi og brukt som uthus ved hytte. Gitt til museet og flyttet til museets fjernlager i Øvre Alta i 1996.

4.1.10 SEFRAK-REGISTRERINGER

Dette er bygninger som ble registrert i regi av Sekretariatet for registrering av faste kulturminner i årene 1975-1995. SEFRAK-registreringene omfatter i Finnmark alle bygninger fra før 1945. Det eneste kriteriet for registrering var antatt alder på bygningen. Registreringen innebærer ingen formelle restriksjoner.

4.1.11 FOTEFAR MOT NORD

Fotefar mot nord er et prosjekt for formidling og tilrettelegging av kulturminner, gjennomført i Nord-Norge og Namdalen på 1990-tallet. Arbeidet var koordinert av de fire fylkeskommunene, med deltagelse fra både kommuner, museer, lokalhistorikere og historielag. Det ble plukket ut ett kulturminne i hver av de 103 kommunene som deltok, som samlet representerer kulturhistorien i nord. I 2003 ble en oversikt over alle prosjektene gitt ut i ei bok²⁷. Planen var at kommunene skulle ha hovedansvaret for det videre vedlikeholdet av kulturminnene som ble plukket ut. En svakhet var at avtalene om ansvar for gjennomføring og finansiering av det kontinuerlige arbeidet ikke var konkrete nok.

Altas Fotefar mot Nord-prosjekt har navnet «Kåfjord: Nordkalottens første storindustri» og er nærmere beskrevet i heftet²⁸ som ble utarbeidet i forbindelse med prosjektet.

Regional plan for kulturminner og kulturmiljø i Finnmark 2017-2027 konkluderte med at opprustning og vedlikehold av disse prosjektene er en utfordring, men uten å definere dem som et av satsningsområdene.

Landsdelsrådet for kultur i Nord-Norge nedsatte i oktober 2018 en arbeidsgruppe for å utarbeide en rapport om status for Fotefar mot nord-prosjektet²⁹, og vurdere alternativer for å revitalisere prosjektet. Arbeidsgruppen har vurdert de enkelte prosjektene og utarbeidet fylkesvise oversikter. Det er stor variasjon i hvor godt de ulike prosjektene fungerer. I statusrapporten fra 2019, ble prosjektene delt opp i fire kategorier, fra «Ok tilstand» ned til «svært stort behov». 26% av prosjektene ble vurdert å ha svært stort behov for oppgradering, i Finnmark gjelder dette 8 av 19 prosjekter (42%), ett av dem er Altas Fotefar mot nord-prosjekt i Kåfjord.

Tilstanden i Kåfjord ble beskrevet slik:

TILSTAND 2019: Kulturstien er i behold, veiviserskilt og skilt står enda. Skiltene er leselige, men falmet. Avskalling av maling på stativene. Bro over vått perti er fjernet, ødelagt av stormflo. Parkeringsplassen er nedlagt. Det finnes oppstillingsplass for busser. Norsk versjon av heftet er utsolgt.

BEHOV: Stort behov for vegetasjonsskjøtsel. Nye skilt og hefter. Avklare videre tilrettelegging med eierne av området, som har betenkeligheter med dette.

Mange av anleggene ble vurdert å være i en slik stand at de ikke gir besøkende en god opplevelse, til tross for at lokalbefolkningen er stolte av sine anlegg, de kan ha stor verdi som turmål og bety mye for reiselivet. Dette potensialet fikk arbeidsgruppen til å anbefale en fullstendig revitalisering av Fotefar mot nord-prosjektet, rapportens alternativ A. En slik revitalisering ble beregnet å koste ca 600 000 pr anlegg i gjennomsnitt, men denne summen varierer mye. Forslaget er at investeringene fordeles over perioden 2021-2026 og mellom fylkeskommunene, Sametinget og andre aktører, nærmere beskrevet i rapportens avsnitt 4.1.6.

4.1.12 VERNET GJENNOM REGULERINGSPLANER

Når det utarbeides nye reguleringsplaner, innarbeides kjente kulturminner i planene for å sikre disse for fremtida. Dette gjøres gjennom hensynssoner og bestemmelser i reguleringsplanene. I tilfeller der kulturminnevernet ikke lar seg kombinere med formålet med planen avklares dette med kulturminnemyndighetene.

I Alta kommune har vi også flere reguleringsplaner som er utarbeidet med hovedformål å ta vare på viktig kulturlandskap eller naturområder. Disse er listet opp nedenfor.

Reguleringsplan for Maribukt hytte- og kulturlandskapsområde, planid 20030002. Formålet med planen er å tilrettelegge for fritidsbebyggelse i Maribukt i Store Lerresfjord, samtidig som det tas vare på et særegent og verdifullt kulturmiljø i regional målestokk.

Reguleringsplan for Kvibystranda natur- og friluftsområde, planid 19990022. Formålet med reguleringsplanen er å sikre allmennhetens adkomst og rekreasjon i området, forhindre uønska inngrep og bevare områdets natur- og verneverdier for fremtiden.

Reguleringsplan for Russeluft – Høyvika Natur-, fiske- og friluftsområde, planid 19980146. Formålet med planen er å bevare en forholdsvis uberørt kystzone.

Reguleringsplan for Transfarelvmoen, planid 19980073. Formålet med planen er å bevare furuskogen på Transfarelvmoen som et spesielt landskapsområde og klimavern. Strandfuruskog som denne er sjelden i Finnmark.

Reguleringsplan for Kista – Máze naturvernområde, planid 19980151. Formålet med planen er å bevare et vakkert dalføre med en variert og særegen vassdragsnatur.

Reguleringsplan for Sandfallet natur- og friluftsområde, planid 20000009. Formålet med reguleringsplanen er å forhindre fremtidige inngrep i området, samt bevare områdets natur- og verneverdier.

Reguleringsplan for Gamleveien – Øksfjordbotn, planid 19980075. Formålet med planen er å sikre den gjenværende delen av den gamle vegen mellom Tappeluft og Øksfjordbotn som et kulturhistorisk minne.

Reguleringsplan for Storekorsnes, planid 19980061. Område avsatt til spesialområde kulturminne, med henblikk på krigsruiner og en anleggsvegg fra 2. verdenskrig, samt et steingjerde.

4.2 LOKALE AKTØRER OG INITIATIVER

Det aller viktigste kompetansemiljøet for kulturvern i byen vår er Alta Museum - Verdensarvsenter for bergkunst. I tillegg til arbeidet med helleristninger driver de et mangfoldig arbeid for å verne kulturarv i ulike former. Det er helt avgjørende at kommunen har et nært samarbeid med museet for å gjøre nytte av denne kompetansen. Museet bør tas med på råd og komme med forslag, og kommunen kan med fordel gi Museet i oppdrag å gjennomføre tiltak og bevilge midler til slike.

Tiltak som allerede er vedtatt, planlagt eller påbegynt, men ikke er fullført, bør videreføres i denne planen. I Kulturplanen 2016-28 nevnes for eksempel flere tiltak som har relevans for den nærværende temaplanen.

Mer uformell kompetanse og lokalt engasjement finner vi gjerne hos diverse foreninger og hos enkeltpersoner. Et kulturminne er betydningsfullt i den grad det betyr noe *for noen*, og den kommunale kulturminneplanen har naturlig nok et spesielt ansvar for å kjenne til, stimulere og ta vare på det lokale, folkelige engasjementet.

5 KONKRETE TILTAK

5.1 PRINSIPPER FOR PRIORITERING AV TILTAK

Denne temaplanen er det første plandokumentet som tar sikte på å lage en oversikt over kulturminnevernarbeidet i Alta kommune. Det er dessuten satt av begrensede ressurser for utarbeidelsen av denne planen. Dermed kan den ikke forventes å være noe mer enn en begynnelse på arbeidet med dette feltet, og det blir nødvendig å prioritere et lite utvalg av mulige tiltak, med sikte på å fortsette arbeidet og sette i gang nye tiltak etter hvert som planen rulleres. Da blir det nødvendig å ha en tanke om hvilke tiltak det er hensiktsmessig å foreslå i denne omgangen, og vi har tatt utgangspunkt i følgende prinsipper for prioritering av tiltak.

5.1.1 HULLER I KULTURMINNEARBEIDET

Med utgangspunkt i de historiske emnene beskrevet i kapittel 3 og oversikten over typer kulturminner beskrevet i kapittel 2, bør det være lettere å identifisere hvite flekker på kartet, med andre ord historier som ikke har blitt fortalt gjennom de kulturminnene som er viet formell oppmerksomhet fra før.

5.1.2 NASJONALE OG REGIONALE PROGRAMMER OG STØTTEORDNINGER

Siden vi alltid får gjort mer med hjelp og ressurser utenfra er det viktig å være oppmerksomme på hvilke programmer og prosjekter som eksisterer nasjonalt og regionalt. De mest aktuelle programmene er beskrevet nærmere i kapittel 2, og bør gi støtet til å bidra med lokale initiativer.

5.1.3 LOKALE RESSURSER OG ENGASJEMENT

Mange altaværing er interesserte i historie. Vi har historielag, bygdelag, og en rekke andre foreninger som helt sikkert kunne tenke seg å bidra med å løfte frem deler av historien og det enkelte kulturminnet. Vi har også mange privatpersoner med mye kunnskap og nysgjerrighet, og vi har akademikere i byen som forsker på relevante emner, hver på sitt felt. Tiltak som bygger på engasjement og kunnskap som allerede finnes vil trolig ha størst sjanse til å lykkes, og kommunen bør prøve å skaffe seg oversikt over disse lokale kreftene.

5.2 TILTAK 2020

5.2.1 KLARGJØRING FOR INNSAMLING AV DATA

Kulturadministrasjonen sammen med planavdelingen klargjør applikasjoner for registrering av data, samt formidling av innsamlede data.

5.2.2 KULTURSTI TIL HALDDE

Kulturadministrasjonen sammen med Alta museum utarbeider og ferdigstiller en kultursti til Haldde. Museets rolle er å fremskaffe tekster om Kåfjord og Halddes historie, kommunens rolle er å

lage grafisk oppsett, produksjon og oppsett av skilt. Økonomisk ramme kr 500 000,-. Ferdig finansiert sammen med UiT.

5.2.3 KLARGJØRING FOR INNSAMLING AV DATA RESTAURERING AV RUSSETRAPPA VED AUSKARNES. MINNESMERKE

Kulturadministrasjonen, sammen med Alta vgs., Murmansk vgs. og russisk veteranforening fullfører enkel restaurering, lager infotavle, minnessten og markering. Økonomisk ramme kr 110 000,-. Finansieres av kulturadministrasjonens budsjett samt Barents sekretariatet.

5.2.4 FERDIGSTILLING, RESTAURERING OG UTVIKLINGSPROSJEKT HALDDE

Restaurering av bygningsmasse, bygging av glasskuppel, nye toalettfasiliteter og enkel innredning av hovedhus. Økonomisk ramme Kr 2 500 000. Ferdig finansiert sammen med UiT.

¹ Alta kommune. Kulturplan, Alta 2016-2028.

<https://www.alta.kommune.no/cpclass/run/cpesa62/file.php/def/17061757d170618010a4e8dc/kommunedelplan-for-kultur-i-alta-kommune-2014-2026.pdf>

² Riksantikvaren. Kulturminne i kommunen (KIK). <https://www.riksantikvaren.no/Prosjekter/Kulturminne-i-kommunen-KIK>.

³ Kulturplanen, s. 11.

⁴ Lov om kulturminner (Kulturminneloven). <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1978-06-09-50>

⁵ Lov om planlegging og byggesaksbehandling (plan- og bygningsloven).

<https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2008-06-27-71>

⁶ Klima- og miljødepartementet. Lov om forvaltning av naturens mangfold (naturmangfoldloven).

<https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2009-06-19-100>

⁷ Miljøverndepartementet. Leve med kulturminner. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/stmeld-nr-16-2004-2005-/id406291/>

⁸ Miljøverndepartementet. Framtid med fotfeste. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/meld-st-35-20122013/id725021/>

⁹ Riksantikvaren. <https://www.riksantikvaren.no/>

¹⁰ Miljødirektoratet. Norges miljømål. <https://www.miljostatus.no/nasjonale-mal/>

¹¹ Riksantikvaren. Kulturhistoriske landskap av nasjonal interesse i Troms.

<https://www.riksantikvaren.no/Prosjekter/Kulturhistoriske-landskap-av-nasjonal-interesse-KULA>

¹² Finnmark fylkeskommune og Sametinget. Regional plan for kulturminner og kulturmiljø i Finnmark 2017-

2027. <https://www.ffk.no/f/p10/i709e97ef-857a-445c-86d9-549c22034a08/regional-plan-for-kulturminner-og-kulturmiljo-2017-2027.pdf>

¹³ Det følgende er i all hovedsak en avskrift av Regional plan for kulturminner og kulturmiljø i Finnmark 2017-2027, s. 21-22.

¹⁴ Håndbok for lokal registrering, https://ra.brage.unit.no/ra-xmlui/bitstream/handle/11250/175691/Haandbok_for_lokal_registrering.pdf?sequence=3&isAllowed=y

¹⁵ Verdisetting og verdivektning av kulturminner. https://ra.brage.unit.no/ra-xmlui/bitstream/handle/11250/175723/Veileder_verdisetting.pdf?sequence=6&isAllowed=y

¹⁶ Finnmark fylkeskommune og Sametinget. Regional plan for kulturminner og kulturmiljø i Finnmark 2017-2027, s. 7.

¹⁷ Talvik kirkegård er for eksempel oppført i Askeladden med uavklart status, og med Sametinget som ansvarlig for registreringen.

¹⁸ Arbeider som dekker enkelte bygder er blant annet Tverrelvdalens slektshistorie, Langfjordbotns slektshistorie og flere mindre omfattende utgivelser.

¹⁹ «Forvaltningsplan for verdensarven – Bergkunsten i Alta» (2005)

²⁰ Altakraftverkene. Kulturhistoriske registreringer og vernetiltak 1981, P. Simonsen, Ørnulv Vorren og Bjørn Aarseth. Tromsø 1982, *Tromura*, kulturhistorie nr. 2. (s. 20)

²¹ «Chertbruddet i Melsvik». *Tromura* 50/2019.

²² Forsvarets bygningstjeneste, Eiendomsavdelingen, 2000. Landsverneplan for Forsvaret : verneplan for eiendommer, bygninger og anlegg : Katalog Sør- og Vestlandet, Trøndelag og Nord-Norge. S. 318-321.

²³ Vegvalg : nasjonal verneplan : veger, bruer, vegrelaterte kulturminner. Statens vegvesen. 2002.

²⁴ Sissel Riibe og Henning Weyergang-Nielsen (2010): Kraftoverføringens kulturminner. NVE-rapport nr. 17 – 2010, Oslo.

²⁵ Oversikt over vernet og fredete fartøy per 23. juli 2018.

<https://www.riksantikvaren.no/content/download/53107/325747/file/Verneliste%20per%2023%20juli%202018.pdf>

²⁶ Riksantikvarens bystrategi 2017-2020. <https://www.riksantikvaren.no/Tema/Byer-og-tettsteder/Riksantikvarens-bystrategi>

²⁷ Grepstad, Ottar et al. (2005). Fotefar mot nord: en kulturhistorisk reise i Nord-Norge og Namdalen. Landsdelsutvalget for Nord-Norge og Nord-Trøndelag

²⁸ Abrahamsen, Aase Kristin H (1997). Nordkalottens første storindustri. Utg. I samarbeid med Alta kommune. 1997

²⁹ Rapport. Fotefar mot nord – 2019.